

Prace Humanistyczne. Ser. I, zesz. naukowy nr 26, (wyd. :) Towarzystwo Naukowe w Rzeszowie, Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych, Komisja Archiwalna, Rzeszów 1986.

Ostatni zeszyt Prac Humanistycznych rzeszowskiego Towarzystwa Naukowego wydała Komisja Archiwalna, zapelniając numer materiałami z dziejów Rzeszowszczyzny, budzącymi zainteresowanie nie tylko regionalistów. Zbigniew Dydek opisuje *Księgi sądowe wiejskie z obszaru województwa rzeszowskiego sprzed reformy podziału administracyjnego z 1975 roku*, a więc na rozległym terytorium składającym się z części staropolskich województw sandomierskiego i ruskiego. Autor zajmuje się archiwalną stroną tego galicyjskiego ewenementu, jakim w skali całej Rzeczypospolitej było zachowanie się sporej ilości gminnej produkcji sądowej z XV—XIX w. Ewenement w swoim czasie rozniecił interesującą dyskusję na temat genezy i zasięgu tego zjawiska, a obecnie doniesienie, rejestrujące znane okazy tego gatunku źródłowego, jest nie tylko impulsem do dalszego toku tej dyskusji, ale również praktycznym przewodnikiem dla badań nad wsią późnofeudalną, które oprą się na księgach sądowych — źródle wartościowym a rzadko wykorzystywanym. Autor zamieszcza wykaz wsi posiadających księgi, informacje o okresie objętym zapiskami, o miejscu ich przechowywania bądź o zaginięciu. Uwzględnione zostały księgi znajdujące się dziś w archiwach kościelnych i państwowych, polskich i radzieckich, zbiorach rękopiśmiennych bibliotek i muzeów, kolekcjach prywatnych.

Zdzisław Budzyński publikuje artykuł *Statystyka ludności polskiej na terenie diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego w pierwszej połowie XVII wieku* (czy nie byłoby lepiej „ludności katolickiej” czy „rzymsko-katolickiej”? ). Materiał oparty jest na parafialnej rejestracji wiernych, przede wszystkim na statystykach spowiedzi wielkanocnej obejmujących wiernych powyżej 8—10 roku życia, a został zaczerpnięty z akt wizytacji diecezji przemyskiej kanonika Fryderyka Alembeka z lat 1636—1642 oraz wizytacji biskupa Pawła Piaseckiego z lat 1644—1649. Wizytacja alembekowska nie zachowała się w oryginale, lecz trud zbierania jej rozproszonych odpisów z pewnością opłacił się — są to materiały o znacznej ścisłości i wiarygodności. Mamy tu dane demograficzne dla niespełna 2/3 parafii diecezji przemyskiej, czasem z rozbiciem informacji dla każdej z osad wchodzących w skład parafii z osobna. Autor sięgnął — jak na warunki źródłowe — głęboko w przeszłość i dzięki temu otrzymaliśmy najstarszą ewidencję ludności katolickiej diecezji przemyskiej, dopełniającą statystyki z końca XVIII w., zamieszczone wcześniej drukiem przez W. Kramarza i T. Ladenbergera w księdze Bujaka, oraz z połowy tego stulecia, ogłoszone niedawno także przez Z. Budzyńskiego (w „Przemyskich Zapiskach Historycznych” z 1985 r.). Autor realizuje zatem konsekwentnie pewien program badawczy i edytorski, który uczyni z diecezji przemyskiej ciekawe pole badań dla demografii staropolskiej i przyniesie wartościowy materiał dla studiów nad osadnictwem, historii gospodarczej, dziejów Kościoła itd. Gdyby jeszcze ów program można było rozszerzyć o statystykę ludności prawosławnej (później greko-katolickiej)!

Tadeusz Bieda omawia *Mapy katastru galicyjskiego obejmujące teren byłej Galicji Środkowej w zbiorach Archiwum Państwowego w Rzeszowie*, a ściślej organizację służby katastralnej i metody jej pracy, a osobno publikuje tekst *Kancelaria magistratu miasta Rzeszowa w latach 1866—1918*. Eugeniusz Peresłucha przedstawia *Archiwalia dotyczące szpitalnictwa na terenie majątności rzeszowskiej do końca XVIII w.* Zofia Szulc prezentuje *Wybrane problemy kultury i oświaty Rzeszowa do końca XVIII w.*, a Jadwiga Hoff zastanawia się nad wartością poznawczą pocztówek w artykule *Pocztówka jako źródło historyczne do dziejów kultury życia codziennego i obyczajowości w XIX wieku*. Dzięki Andrzejowi Jagusztynowi poznajemy cenne częstokroć a zapoznane *Archiwalia przechowywane w muzeach województwa rzeszowskiego*. Zeszyt zawiera ponadto kilka drobniejszych materiałów i przyczynek do dziejów Rosji początku XX w. pióra Jerzego Purca.

A. Janeczek